

Malda ant beržo tošies

Aida Žemaitytė

"Druskonis", 2001 metų rugpjūčio 10 - 16 d. Nr. 32 (619)

Kone prieš pusšimtį metų Sibiro platybėse gimę maldos žodžiai šiandien nediduke knygele džiugina tikinčius Dievu, tiesa, meile, šviesesniu rytojumi. Šalia autorių - druskininkietės Levutės Vizbaraitės-Šumskienės pavardė.

Jaunystė liko ant gulagų

Badas. Speigas. Žmogiškąsias jėgas pranokstantis darbas. Prižiūrinių kareivių panieka, patyčios. Paklauskite: ar ne per didelė našta 19-metė? Ji atsakys – ne. Tiesa, jeigu šalia to girdi karštus, nors ir tylus maldos žodžius. Jeigu jauti savo dvasia artimo žmogaus širdies dūžius. Jeigu tiki, kad dar lemta tikrovėje, o ne sapne peržengti gimtųjų namų slenkstį.

Kadaise jauną ir stiprią Levutę Vizbaraitę šiandien slegia ne tik metų, bet ir patirties našta. "8-erius metus kalėjau viename iš Magadano srities lagerių. Patekau ten devyniolikos už tai, kad tėvai per stipriai mylėjo Lietuvą. Gimiau ir augau Marijampolėje. Mūsų namuose buvo Vytauto rinktinės štabo bunkeris. Tai šen, tai ten nuolat šmirinédavo partizanai – vienkiemyje, ant paties Šešupės kranto, atrodė saugu. Tačiau vienas kartas buvo lemingas. Mus išdavė. Jaunas partizanas neatlaikė žiaurių kankinimų. Areštavo visą mūsų šeimos ketvertą," – liūdais prisiminimais dalijasi moteris.

Ji pateko ten, iš kur grįžta tik likimo išrinktieji. "Tris kartus buvau taip išsekusi, kad lagerio prižiūrėtojai ant kortelės užrašė "dachadiaga" ir išsiuntė į vadinamą 6-ąjį kilometrą. Tai lageris, kuriame, tikrąja to žodžio prasme, valgoma paskutinė vakarienė... Buvau tikra – iš ten negrįšiu. Bet kažin kas ir vėl pastatė ant kojų, tarsi Dievas įsakė: "Stokis ir eik". Paklausau," – sugauna nepaklusnią ašarą moteris. Ir lyg iš šalies pažvelgusi į rankas priduria: "Negaliu patikėti, kad tai tos pačios rankos. Dabar jos daug geriau atrodo nei anuomet, kai buvau dvidešimties. Kai išgirstu sakant, jog iš žmogaus liko tik oda ir kaulai, prisimenu save lageryje".

"Tėve Mūsų" neužteko

Pačiomis baisiausiomis akimirkomis, kai gyvybė kabodavo ant plauko, Levutė Vizbaraitė kartu su to paties likimo seserimis meldavosi. Tačiau būdavo dienų, kai dar vaikystėje išmokto "Tėve Mūsų" ar "Sveika Marija" neužteko. "Dvigubai už mus vyresnė mokytoja Adelė Dirsytė pirmoji pasakė – sukurkime savo maldas. Kaip skęstantysis šiaudą griebėmės šios genialios minties," – pastebimai sukranta pašnekovė.

"Maldas rašydavome ant mažyčių nuo cemento maišų nuplėštų lapelių. Prieš tai juos gražiai apkarpydavome, išsiuvinédavau kokią gėlytę ar tautinę juostelę. Po to keletą lapelių susiūdavome į mažą knygutę. Didžiausia užduotis – išsaugoti maldaknygę. O slėpdavome visur: drožlėmis kimštuose čiužiniuose, šimtasiūlėse ar vatinėse kelnėse. Nebuvo lengva – kareiviai žinojo bene visas gudrybes, dažnai grįžę iš darbų rasdavome aukštyn kojomis iškuistus patalus," – pasakoja buvusi tremtinė.

Lageryje net mažiausias pieštukas buvo aukso vertės. Juo rašydavo ant beržo tošies ar pakeliui į darbus prisirinktos skaldos atplaišėlių. Didžiausiu stebuklu pašnekovė vadina tai, kad vienas ant beržo tošies parašytas atvirlaiškis su užklijuotais pašto ženklais pasiekė Lietuvą.

Maldaknygė – 13 kalbų

Rankose laikau nedidukę juodą knygelę, ant kurios aukso raidėmis išraityta: "Marija, gelbėk mus". Levutė Vizbaraitė ir dar trys kartu su ja tremties duoną valgiusios lietuvaitės į šią maldaknygę sudėjo daugiau nei mes, dažniausiai tik iš inercijos kartojantys maldos žodžius.

Pasaulis jas pripažino - maldaknygė išleista 13 pasaulio kalbų. Sibiro tremtinių ranka rašytas maldas skaito amerikiečiai, anglai, vokiečiai, italai, olandai, ispanai, lenkai, prancūzai ir net kiniečiai. Pirmasis maldaknygės leidimas 1959 metais pasirodė JAV, po ketverių metų – antrasis ir dar keletas. Paskutinis, anot vienos iš autorių, tobuliausias maldaknygės variantas pasirodė šiomet. Jis patraukia tuo, kad kas antrame puslapyje tekstas rašytas ranka – taip jausmų nepaslėpsi.

L.Vizbaraitė prisimena mažą langelį antrame narų aukšte, pro kurį sruvančios blausios šviesos prietemoje kartu su Adele Dirsyte ant rusvo popieriaus rašė visą dieną atmintyje laikytus maldelės žodžius: "Suledėjusiomis lūpomis, su ašaromis akyse, nevilties iškankintos puolame prie Tavo prakartėlės, Šv. Kūdiki! Priimki mūsų prašymus, maldas, priimki ilgesį, pasiryžimus, priimki karžygių aukas, priimki mūsų mylimųjų ašaras, maldas, skausmu persunktus rūpesčius, išlaikyki mus visus gražiai ateičiai. Suteiki dangaus laimę svečioj šaly iš vargo ir bado mirusiems. (...)Sutrinta širdimi maldauju sutrumpinti bandymų dienas. Jei reikia aukų, imki jas iš manęs, tik duoki man kankinių drąsos ir stiprybės. Amen."

Kelrodė žvaigždė

Viso pokalbio metu nuo pašnekovės lūpų nedingsta vienas vardas – Adelė Dirsytė. "Nei dabar, nei tada neabejojau, jog ta moteris – šventoji. Ne tik aš tai jaučiau. Aplink ją nuolat būriuodavosi žmonės. Religinį

arbatėlių, keleto būrelių organizatorė neliko nepastebėta. Valdžios šnipai ją nuolat terorizavo, persekiodavo. Galiausiai atliko savo juodą darbą – ištrėmė. Atseikėjo dosniai – 10 metų. Bet sugniuždyti nepavyko. Tik iš jos vienintelės niekada neišgirdau skundo, kad šalta, nori valgyti. Netgi atvirkščiai – neturinčiam jėgų atiduodavo paskutinį vargano maisto gabalėlį. Adelė vis kartodavo: “Dievas duos – viskas praeis”, - į praeitį atsigręžia pašnekovė.

Tačiau kartą A.Dirsytė iš darbo taip ir neparėjo. Bendražygės sužinojo, kad ją pasodino į karcerį. “Už mažas “dovanėles” kareiviai mane ten įleido. Dar prieš einant su ja susitikti žmogiškumo nepraradęs kareivis perspėjo, kad kalinės nervai visiškai pakrikę, su ja sunku susikalbėti. Susitaikę su šia mintimi įžengėme į vienutę. Tačiau tai, ką išvydome, buvo virš visko. Mažas mūrinis kambarys. Geležinė lova, užtiestas plonas, apskuręs čiužinys. Ant jo - liesas, kone permatomas žmogaus kūnas. Tai mūsų mokytoja, Adelė. Tiksliau - viskas, kas iš jos liko. Vien pajuodusios mėlynės, šašais nuėjusi oda. Baisu prisiliesti – subyrės. Drėgnu skudurėliu nušluostėme jai veidą, sušukavome, pamažėle pradėjo valgyti. Rodės, viskas gerai, net šypsotis ėmė”, - susigraudina pašnekovė. – Bet vos tik paklausėme, už ką tardė, už ką mušė, jos akys akimirksniu persimainė. Pasidarė panaši į pamišėlę, ėmė nesuprantamai kalbėti, tiesti rankas į dangų, o mus vyti šalin. Karts nuo karto aplankydavome, bet visoms buvo aišku – laisvės nesulauks. Ji mirė, kai beliko vos mėnuo iki išsvajotos kelionės namo”.

Dovana Amerikos muziejui

Šiandien L.Vizbaraitė labiausiai džiaugiasi iš lagerio parsivežusi ten siuvinėtą paveikslą. “Ryškiaspalvius siūlus po vieną traukydavau iš skarutės, medžiagai tiko ir autas, – pasakoja moteris. – Svarbiausia tai, kas jame pavaizduota – šviesiaplaukė lietuvaitė už grotų. Ilgai galvojau, kaip šį “lobį” išsaugoti. Prieš pat išsilaisvinimą paveikslą paslėpiau praardytoje šimtasiūlėje ir vėl kruopščiai užsiuvau. Pavyko – parsivežiau”. Grįžus į Lietuvą, čia vis dar karaliavo rusai. Kabinti ant sienos tokį paveikslėlį buvo tikra savižudybė. Tad kai iš Amerikos paviešėti atvažiavo brolis, moteris pasinaudojo proga – atidavė jam pasaugoti. Šiuo metu dailiai įrėmintas paveikslas kabo viename iš šios šalies lietuvių muziejų.

<http://www.druskonis.lt/archyvai/2001-08-10/kultura.htm>

(2008 12 30)